

استفاده ابزاری از رسانه

گریز نافرجام از هزارتوی هژمونی رسانه‌ها

احمد افروز

کارشناس رسانه و ارتباطات

واژه هژمونی معرف اصطلاحی رایج در ادبیات سیاسی و ارتباطات است که «آنتونیو گرامشی»، متفکر مارکسیست و نویسنده ایتالیایی آن را مطرح کرد تا چگونگی سلطه یک طبقه بر طبقه دیگر را با استفاده از وسایل سیاسی و ایدئولوژیکی توصیف کند. هژمونی به مفهوم تسلط و برتری، عبارت است از چیره‌دستی و نفوذ بیشتر در امور دیپلماسی و روابط دیپلماتیک بین دولت‌ها و شاید هم هرگونه تسلط یک دولت بر دیگران که می‌تواند در ایجاد سیاسی، اقتصادی یا نظامی قرار گیرد.

گرامشی هژمونی را از این منظر می‌نگریست که طبقه حاکم باید به علایق و گرایش‌های گروه‌ها و طبقات مختلف جامعه توجه کند و به موازنه منطقی

با آنها برسد. تداوم و انسجام هژمونی در گرو این دادوستد است؛ یعنی با دادن امتیازات مشروع به جامعه ازجمله امتیازات اقتصادی، برتری‌اش را به شکل مطلوب حفظ کند.

واژه برظمطراق هژمونی البته فقط در دنیای سیاست و روابط سیاسی جامعه خلاصه نمی‌شود بلکه در کهکشان رسانه‌ها نیز این واژه به دنبال تعریف روابط بین رسانه و مخاطبان و نیز استفاده ابزاری دولت‌ها در مرزهای داخلی و حتی بین‌المللی است تا بتواند اهداف مختلف اعم از سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و… را از طریق هژمونی رسانه محقق کند. بهره‌گیری گزینشی از تصویر یا خبر و استفاده از تکنیک‌های بازنمایی، برجسته‌سازی، واژه‌سازی و انواع نظریه‌های خرد و کلان رسانه در کنار استفاده از منابع مختلف مالی، از شیوه‌های مرسوم تثبیت هژمونی رسانه است.

امپریالیسم رسانه‌ای از دهه ۱۹۵۰ به‌عنوان شکل مدرنی از امپریالیسم، به دنبال سلطه‌جویی انحصاری در شریان‌های خبررسانی جهان است و از این طریق شرایطی را به وجود آورده که بی‌تردید می‌توان «اطلاعات» را گرانبهاترین کالای عصر حاضر دانست. با اطلاعات و کنترل آن می‌توان به همه چیز دست

بررسی ضرورت تدوین راهبردهای اجرائی و عملیاتی از سوی مجلس و دولت برای ایجاد آرامش در کشور

فردای بهتر، راهکار می‌خواهد

معصومه معظمی: نزدیک به دو ماه است که کشور در شرایط خاصی قرار دارد و معترضان هر روز به دلایلی به کف خیابان می‌آیند تا صدای اعتراض‌شان را به گوش مسئولان برسانند. انتظار می‌رفت مسئولان مربوطه برای حل مشکلات و شنیدن صدای اعتراضات گام بلندی بردارند اما مجلس و دولت برنامه‌ای راهبردی برای ایجاد آرامش در کشور ارائه نداده‌اند. ازاین‌رو مواعنی بیش‌روی کشور است که باید هریک از مسئولان در حد وسع و توانشان برای رفع آنها همه تلاش و توانشان را به کار بگیرند. نکات و مطالباتی که پاسخ و پرآزرده‌کردن هریک از آنها می‌تواند در این شرایط خاص راه‌گشا باشد و معترضان را از کف خیابان به خانه‌های‌شان برگرداند؛ چراکه بخشی از اعتراضات جدای از نگاه سیاسی، مربوط به مشکلات معیشتی و اقتصادی و احساس تبعیض و نبود اشتغال جوانان و افزایش تورم و… است که در صورت تدبیر می‌توان راهکار مناسب آن را پیدا کرد و رضایت نسبی را به جامعه برگرداند. دراین‌میان برخی با موضع‌گیری‌های ناصواب سعی دارند به‌جای بازکردن گره از مشکل ایجادشده، گره روی گره بزنند. موضوعی که به گفته مسعود پزشکیان، نماینده چند دوره مردم‌تربیز در مجلس، این اتفاقات ناشی از کوتاهی‌هایی است که مسئولان در قبال مسئولیت و وظایفشان در اجرای سیاست‌های کلی نظام انجام داده‌اند و با بی‌تدبیری سعی دارند مسئولیت قصور خود را نپذیرند و هرکسی را که به این اشکالات ابراد گرفت، ضدنظام معرفی کنند تا از خود سلب مسئولیت کنند. از طرفی اما جلال رشیدی‌کوچی، نماینده مردم مرودشت در مجلس یازدهم، می‌گوید مجلس درحال تدارک برنامه‌ای جدی است تا صدای نسل جدید و اعتراضات را بشنود. او تحقق این برنامه‌ها را منوط به ایجاد آرامش نسبی در کشور دانست.

توقعاتی که بحق است

یکی از توقعات جامعه از مسئولان ایجاد آرامش، ثبات اقتصادی و سیاسی و همچنین ایجاد امید و نشاط در جامعه و رفع تبعیض‌هاست؛ بنابراین مجلس باید با قوانین درست زمینه‌ساز آن شود و نظارتی صحیح و دقیق بر حسن اجرای قوانین از سوی دولت داشته باشد و قوه قضائیه نیز بکوشد با رفع تبعیض‌ها عدالت را در جامعه برقرار کند. ازاین‌رو موارد گفته‌شده که اصل تفکیک قوا در قانون اساسی خوانده می‌شود، باید به‌درستی اجرا شود تا این انتظارات برآورده شوند.

پس دراین‌صورت انتظار می‌رود هم مجلس و هم دولت در این شرایط ویژه هرچه سریع‌تر برنامه‌ای راهبردی برای ایفای وظایف قانونی خود و برگرداندن امید و آرامش به جامعه تدوین و ارائه دهند و از درجه‌بندی‌کردن جامعه ایرانی بپرهیزند.

یافت و از همین منظر است که رسانه‌ها یعنی مهم‌ترین ابزار کنترل اجتماعی، در بسیاری از سطوح تأثیرگذار و راهبر هستند.

ترددی نیست که اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های دولت‌ها بدون توجه به افکار عمومی میسر نیست. هژمونی رسانه می‌کوشد با به‌کارگیری انواع راهکارهای موجود و طراحی برنامه‌های متعدد، هدایت و کنترل افکار عمومی را به دست بگیرد. رسانه در عصر ارتباطات به‌منابه حلقه واسط دولت و افکار عمومی، نقشی اساسی در شکل‌گیری اراده سیاسی ایفا می‌کند؛ پس نوع عملکرد رسانه‌ای دولت‌ها قادر است موفقیت یا شکست برنامه‌های این تابع حقوق بین‌الملل را به همراه داشته باشد. رسانه یکی از ابزارهای مؤثر دولت‌ها در اعمال قدرت و حکمرانی است؛ به این طریق یکی از شیوه‌های هژمونی صنعت غول‌پیکر رسانه، هدایت اخبار خروجی و ارائه اطلاعات به جامعه و مردم به شیوه کنترل‌شده و بر اساس استراتژی‌های معین است. گیلتین می‌گوید رسانه‌ها همگی از طریق گزینش تصاویر، عناوین و سبک‌هایی که به درون اتاق‌های نشیمن می‌فرستند، ایدئولوژی را انتقال و تغییر ماهیت می‌دهند.

برای درک بهتر این مطلب، به دیدگاه مکتب گلاسکو در باب رسانه‌ها رجوع

ایران مختص به یک گروه، دسته و جریان خاص نیست. ما باید اجازه بدهیم کسانی که در این کشور زندگی می‌کنند، حقی برای رشد و تعالی داشته باشند و بتوانند برای رشد و اصلاح جامعه کمک کنند. وقتی اجازه ندهیم بقیه بالا بیایند و فقط فضا را برای رشد خودمان به‌تنهایی بخواهیم، مشکلات روی هم انباشته می‌شوند و این مشکلات حل نمی‌شوند

احمد افروز، کارشناس رسانه و ارتباطات، در جریان نشست «توسعه فضای رسانه‌ها در ایران»

راهبردی باید برای تحقق این امر پیشنهاد داد؟ گفت: «فعلا در بعد راهبرد قرار نداریم؛ بلکه فعلا در مرحله جمع‌آوری و تنظیم هستیم و پس از تکمیل به مرحله راهبرد می‌رسیم». او تأکید کرد: «البته این مسئله بیشتر به دولت برمی‌گردد؛ یعنی اگر امروز جوان ما در حوزه معیشت یا اشتغال ناراحت است، این امر به دولت برمی‌گردد؛ چراکه ما قانون داریم. نحوه اجرای قانون مهم است که آن هم برعهده دولت است؛ اما مجلس باید نظارت خود را تقویت کند و بحث تفکیک قوا را جدی‌تر دنبال کنیم».

این عضو کمیسیون شوراها و امور داخلی کشور تأکید کرد: «نباید سر معیشت مردم و خواسته‌های بحق مردم با احدی تعارف کنیم و پیگیر این مسئله هستیم».

اگرچه رشیدی‌کوچی گفت که مجلس به دنبال برنامه‌ریزی برای روزهای پس از آرامش است و برنامه‌های معیشتی و رفاهی برای مردم تهیه می‌کند؛ اما مسعود پزشکیان، نماینده مردم تبریز، در گفت‌وگو با «شرق» بیان کرد: «باید با مردم صادق باشیم، بعد براساس عدالت با آنها رفتار کنیم».

او افزود: «نباید با مردم به‌صورت دسته‌ای و گروهی و قبیله‌ای رفتار کنیم. اگر توانستیم براساس عدالت و انصاف رفتار کنیم، مشکلات کشور حل می‌شوند؛ اما این سؤال مطرح است که چرا مشکلات حل نمی‌شوند؟ برای اینکه عده‌ای بقیه را اجنبی می‌دانند و تصور می‌کنند کشور را فقط آنها دوست دارند و بقیه کشور را نمی‌خواهند. این نگاه مشکل‌ساز است».

ایران برای همه ایرانیان است

پزشکیان تأکید کرد: «ایران برای همه ایرانیان است و مختص به یک گروه، دسته و جریان خاص نیست. ما باید اجازه بدهیم کسانی که در این کشور زندگی می‌کنند، حقی برای رشد و تعالی داشته باشند و بتوانند برای رشد و اصلاح جامعه کمک کنند.

وقتی اجازه ندهیم بقیه بالا بیایند و فقط فضا را برای رشد خودمان به‌تنهایی بخواهیم، مشکلات روی هم انباشته می‌شوند و این مشکلات حل نمی‌شوند». این نماینده اصلاح‌طلب چند دوره مجلس درخصوص اینکه برای تحقق این هدف، سیاست‌های کلی نیاز به اصلاح ندارند و ایراد کار در نحوه اجراست، بیان کرد: «اگر طبق آنچه در سیاست‌های کلی گفته شد عمل می‌کردیم، اکنون باید قدرت اول منطقه می‌بودیم. اشکال در افرادی است که به اسم سیاست‌های کلی راه خودشان را می‌روند و سیاست‌های کار می‌کنند و این اکثریت است که تصمیم می‌گیرد. پس باید تلاش کنیم اصلاحاتی که مدنظرمان است و بیشتر در حوزه معیشت و رفاه و حوزه نظارت بر قوانینی بوده که مردم به‌صورت ملموس آنها را ندیده‌اند، تعداد بیشتری را با خود همراه کنیم تا بتوانیم این امر را محقق کنیم».

رشیدی‌کوچی در پاسخ به این پرسش که چه برنامه بود تا سال ۱۴۰۴ قدرت اول منطقه باشیم اما بررسی کنید آیا قدرت اول شدیم یا عقب ماندیم؟».

این نماینده مجلس با انتقاد از برخی مسئولان ادامه داد: «کسانی که نارسایی‌های خودشان را توجیه می‌کنند، دیگران

می‌کنیم که معتقد است بین واقعیت عینی و خبر مخابره‌شده از آن همیشه فاصله وجود دارد و این مفهوم که خبر همان واقعیت است، با توجه به فیلترهای گوناگون صحیح نیست.

امروزه از غول‌های بزرگ رسانه‌ای جهان گرفته تا حتی رسانه‌های محلی در ابعاد جغرافیایی متنوع، به راهکارهایی می‌اندیشند تا هژمونی خود را تداوم ببخشند و از این طریق جریان‌های فکری و اجتماعی جامعه را برای هدایت به‌سوی آرمان شهر و اتویبای خود در اختیار بگیرند. چه‌بسا از این مسیر، ضمن بهره‌مندی از مواهب آن، راه را برای گروه‌های متصدی در عرصه‌های اجرائی هموار کنند.

سواد رسانه‌ای به‌عنوان دانشی چندشاخه‌ای به ما می‌آموزد که در چنبره هژمونی چندلایه‌ای رسانه‌ها، چگونه مسیر گریزی از این هزارتوی فریبده بیابیم و استقلال فکری خود را حفظ کنیم تا در انبان ذهن خود اطلاعاتی را درج کنیم که حظ بیشتری از حقیقت را دارا هستند. هرچند فراموش نکنیم که اصولا ماهیت نشر و پخش اطلاعات گزینشی است، گزینشی که بیشتر و اغلب به نفع طبقه خاص مسلط بر رسانه‌ها باشد.

احمد افروز، کارشناس رسانه و ارتباطات، در جریان نشست «توسعه فضای رسانه‌ها در ایران»

احمد افروز، کارشناس رسانه و ارتباطات، در جریان نشست «توسعه فضای رسانه‌ها در ایران»

احمد افروز، کارشناس رسانه و ارتباطات، در جریان نشست «توسعه فضای رسانه‌ها در ایران»

احمد افروز، کارشناس رسانه و ارتباطات، در جریان نشست «توسعه فضای رسانه‌ها در ایران»

احمد افروز، کارشناس رسانه و ارتباطات، در جریان نشست «توسعه فضای رسانه‌ها در ایران»

را مخالف نظام معرفی می‌کنند. آنها با این بهانه‌ها سعی در حذف دیگران دارند و این نوع نگاه اشکال دارد».

پزشکیان در پاسخ به این سؤال که دولت و مجلس باید چه برنامه راهبردی برای کاهش ناراضی‌ها و رفع احساس تبعیض و ایجاد اشتغال و… ارائه دهند؟

گفت: «قانون و سیاست‌های کلی اگر درست اجرا می‌شد، اصولا نباید چنین مشکلاتی به وجود می‌آمد و زمینه ایجاد ناراضی‌تی را ایجاد می‌کرد؛ اما به‌جای اینکه اعتراف کنیم ما بلد نبودیم سیاست‌های کلان را به‌درستی اجرا کنیم و بپذیریم و بگوییم ما قصور کردیم، می‌گوییم آنها ضد انقلاب‌اند، آنها توطئه‌گر هستند، آنها فلان‌اند؛ درحالی‌که ما بلد نبوده‌ایم سیاست را درست اجرا کنیم».

او تأکید کرد: «اگر به‌درستی سیاست‌های کلان و برنامه‌های راهبردی را اجرا می‌کردیم، اشتغال ایجاد می‌شد و فقر از بین می‌رفت و فساد می‌خشکید؛ اما اکنون برای فرار از مسئولیت به معترض می‌گویند تو با نظام مخالفی! آنها به‌جای اینکه بگویند ما بلد نبوده‌ایم، می‌گویند رهبری این‌طور گفته است اما این حرف‌ها صحت ندارد». پزشکیان در ادامه تأکید کرد: «رهبری گفته‌اند طبق سیاست‌های کلی عمل کنید.

اگر طبق برنامه‌های راهبردی و سیاست‌های کلی رهبری عمل می‌کردند، به اینجا نمی‌رسیدیم. سؤالی که مطرح است اینکه چرا مسئولان هیچ‌یک از سیاست‌های کلی را در بهداشت و درمان و اشتغال و رفع تبعیض‌ها و… اجرا نکردند؟

رهبری گفته بودند باید این مشکلات رفع شوند، چرا این مشکلات را حل نکرده‌اند؟!».

وزیر بهداشت دولت اصلاحات که چند سالی است کسوت نمایندگی مردم تبریز در مجلس را برعهده دارد، در پیشنهادی بیان کرد: «روند کار این است که ما سیاست‌مداران، اول اتحاد و انسجام ملی را حفظ کنیم و اختلافات را کنار بگذاریم؛ نه اینکه از این شرایط استفاده کرده و عده‌ای را حذف کنیم».

هیچ قصوری را به گردن نمی‌گیرند!

اصلاح‌طلب‌هاست. تقصیرها برعهده فلان گروه است؛ یعنی هیچ قصوری را متوجه خود نمی‌دانند و همه تقصیرها به گردن دیگران است، یعنی از این فرصت برای تسویه‌حساب‌های دسته و گروهی و جناحی خودشان استفاده می‌کنند».

پزشکیان تصریح کرد: «به نظر من باید هرکسی هر اختلافی دارد کنار بگذارد و بد واحدهای شوند و واقع‌گرایانه موضوعات را ببینند و به حل مشکلات مردم واقعی نگاه کنند؛ نه اینکه مردم را از خودشان ندانند. اگر می‌خواهیم بر مردم حکومت کنیم، باید آنها را از خودمان راضی نگه داریم

و چاره دیگری نداریم». بنابراین با توجه به سخنان این نمایندگان مجلس، منطق حکم می‌کند صدای اعتراضات بخشی از جامعه که به کف خیابان آمده‌اند و حرفی برای گفتن دارند، از سوی مسئولان امر باید شنیده شود و به‌جای بی‌توجهی به این مطالبات، سعی در جبران مواردی شود. البته شاید در مقطعی با روش‌های مختلف بتوان این اعتراضات را ساکت کرد اما بیم آن می‌رود که در بلندمدت به آتش زیر خاکستر بدل شود که نگران‌کننده است.

ازاین‌رو باید برنامه‌ای اصولی و راهبردی در پیش گرفت و مسئله‌ای را که منجر به ایجاد اعتراض شده رفع کرد؛ نه اینکه صورت‌مسئله را پاک کرد و منکر ریشه‌ای مشکل شد.

سازمان آگهی‌های روزنامه شرق

۸۶۰ ۳۶ ۱۱۹